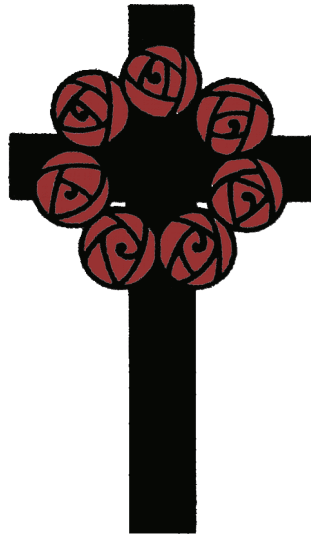

OVER MARIA SOPHIA.

Notities bij de uiteenzetting
gehouden te Scherpenheuvel op zondag 25 feb. 2024
voor de *Studie- en Initiatiefgroep 'Koninkrijk Gods'*
(Jos Verhulst).

Inleidende opmerkingen.

We zijn hier bijeen op deze bijzondere plek: het Mariaoord Scherpenheuvel. Het gaat om een kunstmatig stadje, een Mariastadje waarvan het verhaal begint met een devotie rond een eikenboom die ooit op deze heuvel stond en waarmee zich, onder omstandigheden die wij niet kennen, een Mariadevotie had verbonden. Het oudste document gaat terug tot 1304.

Scherpenheuvel kreeg een stenen kapel die in 1604 werd gewijd. De bouw van de huidige barokke koepelkerk begon in 1609 en de kerk werd gewijd in 1627 in aanwezigheid van landvoogdes Isabella (1566-1633) van Spanje. Haar vader koning Filips II (1527-1598) was reeds gestorven. (in 1627 was Filips IV koning van Spanje; in 1621 stierven koning Filips III en Albrecht van Oostenrijk). Het was de tijd van de tachtigjarige oorlog waarvan de beeldenstorm (1566, start vanuit Steenvoorde) de aanloop vormde. Deze oorlog begon met de slag bij Heiligerlee (1568) en eindigde met de vrede van Munster (1648). De kerkbouw in Scherpenheuvel begon tijdens het twaalfjarig bestand (1609-1621).

Dit is de tijd van Rubens (1577-1640). Het is de tijd waarin de eerste natuurwetten in moderne zin werden ontdekt: Johannes Kepler (1571-1630) en Galileo Galilei (1564-1642) leefden in deze tijd. Laatstgenoemde richtte zijn eerste zelfgemaakte telescoop op de sterrenhemel precies rond de tijd (1609) dat de bouw van de met 298 zevenpuntige sterren bedekte koepelkerk werd aangevat. In deze zin is de basiliek van Scherpenheuvel een verbazend directe uitdrukking van de tijdsgeest waarin ze werd gebouwd. Copernicus (1473-

1543) ging aan deze periode vooraf, Newton (1643-1727) kwam later. De met sterren bedekte koepel roept het merkwaardige beeld op van een sterrenwacht op een bergtop.

Het is van belang om te beseffen dat het esoterisch Christendom in die tijd weliswaar in zijn nadagen vertoefde maar toch, binnen beperkte kring, nog springlevend was. De overeenkomst tussen het 'Rozenkruis' en het grondplan van de basiliek met haar tuin is zeker niet toevallig¹. In eerste instantie is de basiliek natuurlijk een exoterisch product van de contrareformatie doch de bouwers lijken toch uit bepaalde esoterische inzichten te hebben geput. Het Europa van vroege zeventiende eeuw was enerzijds het toneel van bittere religieuze strijd, vooral tussen de katholieke kerk en opkomende protestantse bewegingen. Maar anderzijds werd deze periode niet enkel gekenmerkt door het dagen van de natuurwetenschappelijke geest doch ook door de opkomst van nieuwe esoterische bewegingen. Aan de adellijke hoven leefde vaak een intensieve belangstelling, niet enkel voor de opkomende natuurwetenschappen doch ook voor occulte onderwerpen. Binnen de wereld van de beeldende kunsten werden niet enkel technieken doch ook esoterisch inzichten van meester tot meester doorgegeven (Caravaggio, Rubens). Een beweging ontstond die we de 'oude theosofie' kunnen noemen, met Boehme als meest prominente figuur. Jakob Boehme (1575-1624), die door Louis-Claude de Saint Martin (1743-1803) de 'eerste theosoof' werd genoemd, leefde tijdens de bouw van de basiliek van Scherpenheuvel; zijn werk werd postuum uitgegeven in Amsterdam door de zorg van een andere vertegenwoordiger van de oude theosofische stroming, Johann Georg Gichtel (1638-1710). Essentieel in Boehme's inzichten is het tweevoudig karakter van de zondeval waarop we vandaag verder zullen ingaan. Hij begreep of schouwde de 'slaap van Adam' als het resultaat van de 'eerste zondeval' (cf. Genesis 2:18). Hij schreef ook over het wezen Sophia. Het concept van de tweevoudigheid van de zondeval² werd in de antroposofische literatuur ingevoerd door Michael Debus³. In de 'oude theosofie' zoals die ons is bekend uit het werk van Boehme en vele latere auteurs ontbreken twee fundamentele inzichten: de reïncarnatiegedachte en het onderscheid tussen de twee 'heilige families'. De antroposofische beweging staat (ondermeer) voor de opdracht om het werk van Steiner op dit gebied voort te zetten en al de betrokken inzichten te verzamelen, te delen, te ontwikkelen en sociaal vruchtbaar te maken.

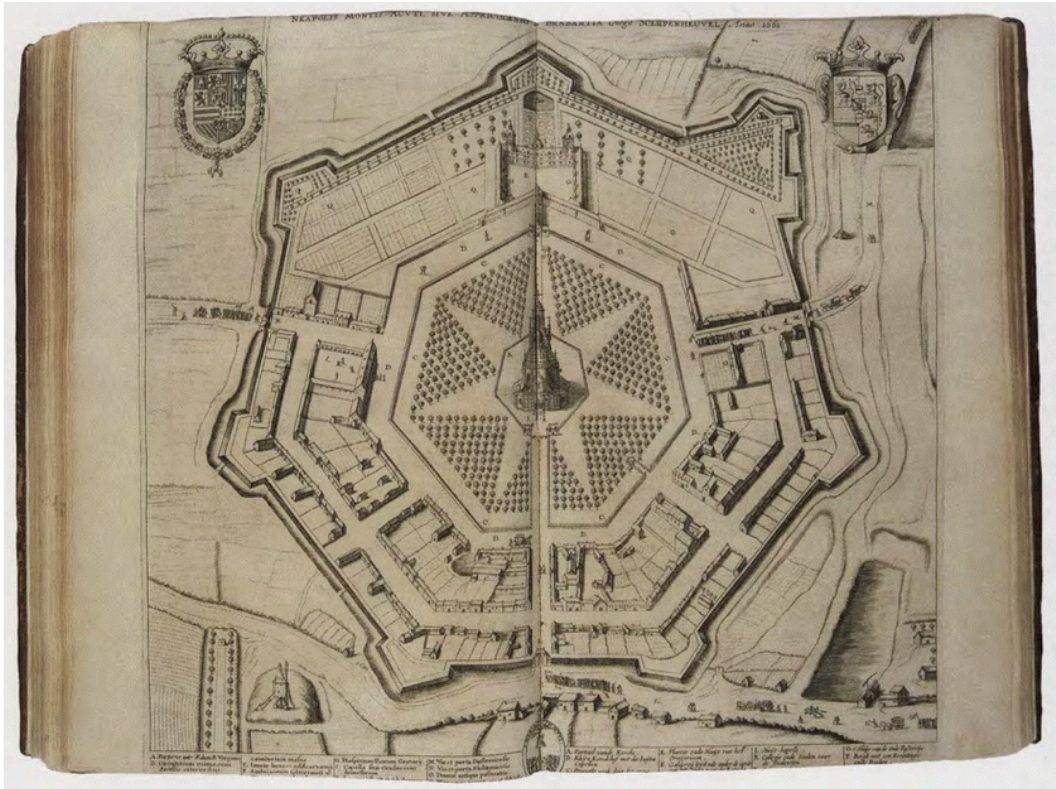
Twee opvallende beeldelementen in het Scherpenheuvelse grondplan zijn de zevenhoekige vorm en de aanleg van de ommuurde tuin ('*hortus conclusus*' cf. Hooglied 4:12) rond de kerk.

¹ <https://anthrowiki.at/Rosenkreuz-Meditation>

De Rozenkruis-meditatie wordt door Rudolf Steiner in zijn *Geheimwissenschaft* uitvoerig besproken. De zagezegde rozenkruizersgeschriften (*Fama Fraternitatis*; 1614) verschenen tijdens de bouw van de basiliek van Scherpenheuvel.

² De concepten van tweevoudigheid van de zondeval en daarmee verbonden inzichten mbt. het wezen Sophia vonden tamelijk wijde verspreiding (ondermeer via de 'Berleburger Bibel'; https://de.wikipedia.org/wiki/Berleburger_Bibel) en zijn uiteindelijk terug te vinden bij Carl Gustav Carus (1789-1869), Vladimir Solovjov (1953-1900) en Nikolai Berdjajev (1874-1948). Voor overzicht en excerpta zie: Ernst Benz "Adam. Der Mythos vom Urmenschen" (1955).

³ Michael Debus (https://anthrowiki.at/Michael_Debus) "Maria-Sophia. Das Element des Weiblichen im Werden der Menschheit" 2000,2020).

De vestingstad Scherpenheuvel. Gravure uit de *Chorographia sacra Brabantiae* van Antonius Sanderus (1659) ex, Ruusbroecgenootschap, Antwerpen

zevenhoekigheid

Over het algemeen is het zevental het grondgetal voor de innerlijkheid en het twaalfstal het grondgetal voor de uitwendigheid (bv. zending en werking naar buiten toe, in de samenleving). Steiner formuleert het volgende principe:

“Wanneer mensen hun taken in de wereld willen verdelen dan moeten ze met twaalf zijn. Die vormen dan een geheel waarin de twaalf schakeringen voorhanden zijn. Wanneer mensen binnen gemeenschappen of gemeentes tegenover de wereld zijn geplaatst is het zevental vereist” (GA 346, p.69); **“Waar mensen op aarde willen samenwerken moeten ze met twaalf zijn. Willen menselijke gemeenschappen samenwerken dan moeten die met zeven zijn”** (ibid., p.70)⁴.

⁴ “Wenn Menschen sich ihre Aufgaben in der Welt teilen wollen, müssen es zwölf sein. Die bilden ein Ganzes, sie stellen die zwölf Nuancen dar. Wenn Menschen in Gemeinschaften, in Gemeinden, der Welt gegenüberstehen, bringt dies die Siebenzahl” (GA 346, p.69); “Wollen Menschen auf Erden zusammenwirken, müssen es zwölf sein. Wollen menschliche Gemeinschaften zusammenwirken, müssen es sieben sein” (ibid., p.70). In dezelfde cyclus zegt Steiner ook: “...es ist gerade ein Satz des Okkultismus: Sieben ist die vollkommenste Zahl –, und man hat die Möglichkeit, nach dem Prinzip der Zahl die Dinge zu verfolgen. Sie müssen sich dabei nicht vorstellen, daß diese Zahl Sieben von so großer Bedeutung ist für den Inhalt, den man empfängt. Sie ist aber von einer unermeßlich großen Bedeutung dafür, die Inspirationen zu hören. Wenn man selber in der Siebenzahl lebt, kann man in der verschiedensten Weise die Inspirationen verstehen (...) Es ist also mehr ein methodisches Prinzip, sich hineinzufinden in das, was einem etwas sagen kann” (ibid. p.181-182).

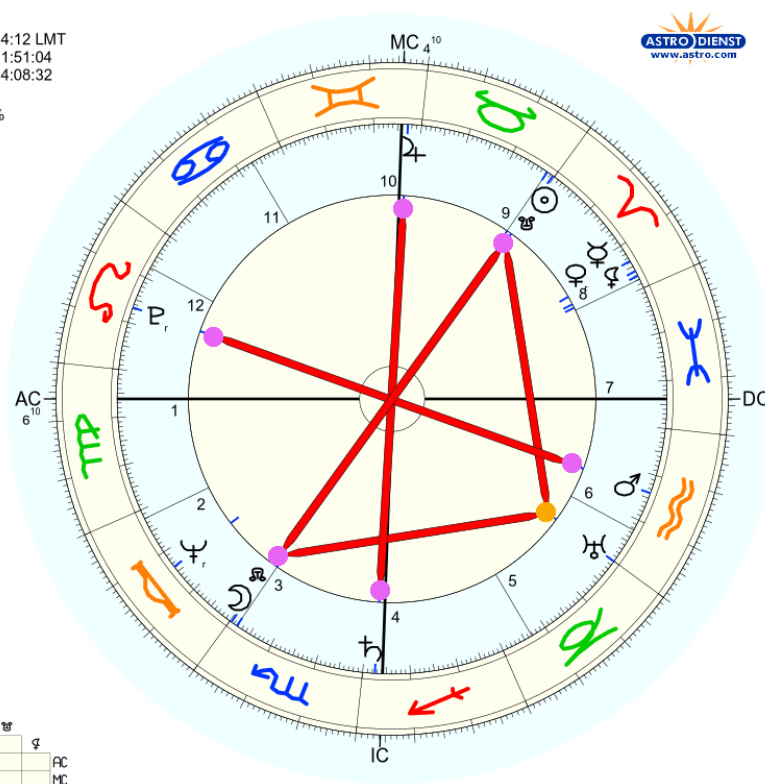
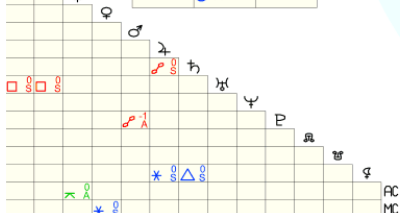
Het zevental is een getal van innerlijke samenwerking binnen een mensen-gemeenschap; het twaalfal is het getal van de 'zending naar buiten'. Het beeld voor deze verhouding is ahw. de verhouding tussen de zeven klassieke planeten tov. de sfeer van de vaste sterren (met de dierenriem) rondom.

♀ nathanische Maria
 zon. 23 apr. 16 v.Chr. (-15) jul. Kloktijd: 14:12 LMT
 Jerusalem, ISRL Univ.Time : 11:51:04
 35e14, 31n46 Sterretijd: 4:08:32
 Geboortehoroscoop
 Methode: Astrodienst / Placidus / Orbfact= 10%
 Zonneteken: Stier
 Ascendant: Maagd

☉ Zon	♈ 0° 22' 55"	
☾ Maan	♈ 0° 22' 38"	Val
☿ Mercurius	♈ 6° 16' 16"	
♀ Venus	♈ 3° 52' 39"	Exiel
♂ Mars	♈ 16° 7' 59"	
♃ Jupiter	♈ 2° 50' 56"	Exiel
♄ Saturnus	♈ 2° 33' 15"	
♅ Uranus	♈ 29° 57' 15"	
♆ Neptunus	♈ 13° 45' 10"	
♇ Pluto	♈ 16° 44' 10"	
♁ M.knoop/waar	♈ 1° 46' 1"	
♊ Zuid.Mk/w.	♈ 1° 46' 1"	
♀ Lilith	♈ 2° 46' 24"	
AC	♈ 6° 10'	2: ♈ 1° 58' 3: ♈ 1° 47'
MC	♈ 4° 10'	11: ♈ 6° 44' 12: ♈ 7° 40'

	H	V	B
V	♀ ♀ ♀ P	♈	
L	♈	♈	♈ MC
A	♈	♈	♈ AC
W	♈	♈	♈

Het zevental wordt in de basileiek uitdrukkelijk in samenhang gebracht met de zeven smarten van Maria. Hoewel dit door velen in allerlei toonaarden zal worden ontkend is dit beeld verbonden met de geboortehoroscoop van de nathanische Maria (de *Ster der Zee* of *Stella Maris*) die is geëncodeerd in het Johannesevangelie (perikoop van de tempelreiniging) en die uitgesproken spanningsaspecten weergeeft tussen zeven astrologische planeten (inclusief een maaneclips). We noteren tegelijk dat het 'feest van de 7 smarten van Maria' is geplaatst op 15 september (hetgeen overeenkomt met de verjaardag van de *salomonische* Jezus en de *salomonische* Maria). Het *Stabat Mater* (dat we binnen onze groep reeds hebben voorgelezen) is in de katholieke kerk één van de 5 'officiële' *sequentiae* (dwz. opgenomen in het *Graduale Romanum*). Het feest van 15 augustus is hieraan complementair en betreft de 'assumptie' van Maria. Deze datum is verbonden met tradities die verwijzen naar twee verschillende plaatsen van overlijden: Jeruzalem versus Efeze (in de omgeving waarvan zich het 'huis van Maria' bevindt).

Op te merken valt nog dat het zevental een belangrijke rol speelt ivm. het 'koninkrijk Gods' in de zin dat de drie sabbatritmes (de zevendaagse week, het zevenjaarlijkse sabbatjaar en het 49-jaarlijkse jubeljaar) zevenvoudige periodes vertonen (cf. Lukas 4:19); (Jubeljaar: Leviticus 25:8-13 יובל *yōḇel*).

De besloten tuin

De 'hortus conclusus' is een zeer belangrijk esoterisch beeld. Het gaat om de Marianische 'geheime tuin' (of 'besloten hof') die tegelijk een meditatief beeld is én een subtiële geografische realiteit die direct samenhangt met het idee van het 'Koninkrijk Gods'. Het esoterische beeld van de 'besloten Hof' speelde speciaal in onze Vlaamse traditie een opvallende rol⁵. Het beeld van een kerk, in het bijzonder een Mariakerk, omringd door een 'besloten tuin' duikt in de religieuze traditie herhaaldelijk op. Een typerend voorbeeld zijn de ethiopische kerken die omringd worden door een afgesloten stuk savannawoud en zo als tuinen liggen temidden het graas- en landbouwland.

Eenzijds drukt de 'beslotenheid' het essentiële feit uit dat het 'koninkrijk Gods' in eerste instantie een innerlijke aangelegenheid is. De leidgedachte voor de schepping van een menswaardige samenleving wordt gegeven in het Nieuwe Testament. Johannes de Doper kondigt de komst aan van het 'Koninkrijk der Hemelen':

Mt.3:2 "(...) **Verander uzelf, want het Koninkrijk der Hemelen is nabij**"⁶.

Dit 'Koninkrijk der Hemelen' of 'Koninkrijk Gods' is een Christelijk sleutelbegrip. Het gaat niet om een koninkrijk in geografische of politieke zin doch om gemeenschapsvorming op grond van een bepaalde ingesteldheid:

Lk.17:20 Toen de Farizeeën hen vroegen wanneer het Koninkrijk Gods zou komen antwoordde Hij: "Het Koninkrijk Gods kan men niet waarnemen in de gebruikelijke zin. Men kan niet zeggen: *het is hier, of het is daar*. Het Koninkrijk Gods is binnenin onder jullie"; Rom.14:17 Want het Koninkrijk Gods is geen zaak van eten en drinken, maar van rechtvaardigheid en van vrede en vreugde in de Heilige Geest'.

Anderzijds is het beeld van de besloten tuin ook een subtiële verwijzing naar een stoffelijk concept. De christenen creëerden wel degelijk op aarde een soort stoffelijke voorafbeelding van wat ooit het volledig uitgegroeide en verwerkelijkte 'koninkrijk Gods' zou worden. De pelgrimstocht is het beeld van de individuele christelijke levensweg op aarde. Over het landschap ontwikkelde zich een fijn uitgesponnen beeld van pelgrimswegen die kerktorens, kapelletjes en allerhande kleine heiligdommen met elkaar verbonden. Deze gebeds- en meditatieplaatsen werden vaak aangegeven door de aanwezigheid van bomen zoals eiken of lindes. Via deze bomen ontstond ook een beeldend verband met het rechtsleven dat door het geestesleven geïnspireerd hoort te worden. Hierbij speelde de linde een bijzondere rol⁷.

⁵ Zie met name de Mechelse traditie van de 'besloten hofjes': <https://www.youtube.com/watch?v=w1xG1dQiHRs>
<https://www.hofvanbusleyden.be/collectie/topstukken/besloten-hofje-met-sint-elisabeth-sint-ursula-en-sint-catharina>
De hofjes zijn doorgaans voorzien van een symbolische poort. Zie bv.:

<https://artifexinopere.com/blog/interpr/iconographie/la-barriere-flamande/>

⁶ Matteüs heeft het meestal over het 'koninkrijk der hemelen' (ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν). 'Koninkrijk Gods' (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ) en 'koninkrijk der hemelen' zijn synoniemen.

⁷ <https://de.wikipedia.org/wiki/Gerichtslinde>

Boven: *church forest* rond een Ethiopische kerk. Onder: Scherpenheuvel.
In beide gevallen is het heiligdom omgeven door een 'besloten tuin'.

Ook de bijeenkomsten van de 'thing' bij de oude Germanen vonden vaak bij een lindeboom plaats. Men zou deze voorafbeelding in het landschap van het 'koninkrijk Gods', een soort '*geheime tuin*' waarvan iedereen wist, het 'land van de lindes' of het 'land van Lint' kunnen noemen. In onze huidige tijd is het besef omtrent het bestaan van deze geheime maar zeer reële tuin verdwenen

en wat rest van de tuin wordt aan een hoog tempo verwoest. Het streven naar de verwerkelijking van het 'koninkrijk Gods' zal ongetwijfeld samengaan met de herwinning van het historisch bewustzijn mbt. dit 'land van de lindes' dat de kern kan worden van een spiritueel en vruchtbaar aardebewustzijn (itt. tot het steriele zgn. 'ecologisch' bewustzijn).

De drievoudigheid van Maria Sophia

In de oosterse iconografische traditie wordt Maria voorgesteld met drie sterren, één op het hoofd en twee op elk van de schouders (zie hieronder voorbeelden uit de Hagia Sophia). Deze drievoudigheid weerspiegelt de drievoudigheid van de nativiteiten in het Nieuwe Testament: de geboorteverhalen in de evangelies van Matteüs en Lukas en de apokalyptische nativiteit (Openbaring 12:1-6). De drie wezenheden voorgesteld door de drie sterren kunnen geïdentificeerd worden als de salomonische Maria, de nathanische Maria en de Sophia als eerste schepsel cf. Spreuken 8:22-31:

Spreuken 8:22 **De Heer schiep mij aan het begin van zijn wegen,
nog voor zijn werken, van oudsher.**

23 **Van eeuwigheid ben ik gevormd,
vanaf het begin, voordat de aarde ontstond.**
24 **Toen er nog geen oceaan was, was ik al ontvangen,
toen er nog geen bronnen waren, rijk aan water.**

25 **Voordat de bergen waren neergezet,
eerder dan de heuvelen was ik ontvangen.**
26 **Hij had de aarde nog niet gemaakt en de velden,
zelfs niet de elementen van de wereld.**

27 **Toen Hij de hemel op zijn plaats zette was ik erbij
toen Hij over de oceaan een boog trok.**
28 **Toen Hij daarboven het machtige wolkengewelf zette,
toen Hij de geweldige bronnen van de oceaan maakte,**
29 **toen Hij de zee haar grens gaf,
zodat het water zijn gebod niet overtrad,
toen Hij de grondvesten der aarde bouwde.**

30 **Ik was bij hem als uitvoerster,
ik was zijn vreugde, dag in dag uit,
mij verheugend voor zijn aanschijn altijd door**
31 **mij verheugend over zijn aardrijk
en mijn vreugde vindend bij de mensen.**

Hagia Sophia (= *'Tempel van Gods Heilige Wijsheid* 'Ι *'Ναὸς τῆς Ἀγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας*').
Koeplmozaïek (867).

Hagia Sophia Komnenos mosaic (detail; 1122)

[https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Hagia_Sophia_\(Istanbul\)_-_Komnenos_mosaics](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Hagia_Sophia_(Istanbul)_-_Komnenos_mosaics)

Daniel Mauch *Vierge de Bersélius* (Le grand Curtius, Luik, c.1530; lindenhout).

Redelijkerwijs kan men aannemen dat deze traditionele voorstelling van de Hagia Sophia met drie sterren een diepe betekenis heeft. De meeste 'verklaringen' met betrekking tot deze drie sterren zijn banaal. Zo leest men op https://orthodoxwiki.org/Icons_of_the_Theotokos: **"Er zijn drie gouden sterren, één op het voorhoofd en één op elke schouder van de allerheiligste Godsmoeder. Deze sterren zijn symbolen van haar maagdelijkheid: ze was maagd voor, tijdens en na de geboorte van Christus. De drie sterren zijn ook een symbool van de heilige drievuldigheid..."**⁸. Om de betekenis van de drie sterren te begrijpen is het aangewezen om logisch-meditatief in te gaan op de aard van het beeld. De jonge Jezus, de mensgeworden Logos, wordt voorgesteld gezeten op de schoot van zijn moeder. Het beeld moet verwijzen naar de nativiteiten die we kennen uit het Nieuwe Testament. Er zijn precies drie zulke nativiteiten. Twee van deze nativiteiten betreffen een menselijke geboorte in de gewone aardse betekenis. Dat zijn de geboorteverhalen die we aantreffen in de evangelies van Matteüs en Lukas. Het gaat over de geboortes van twee verschillende individualiteiten. De details van de twee verhalen zijn compleet verschillend, net zoals de twee genealogiën (Mt.1:6 vs. Lk.3:31). Het onderscheid tussen de geboortes van de 'salomonische Jezus' resp. de 'nathanische Jezus' werd in 1909 door Steiner voorgesteld doch was, volgens Steiner zelf, van oudsher reeds door het esoterisch Christendom gekend en uitgedrukt in de christelijke iconografie. Deze twee aardse geboortes worden voorgesteld door de twee sterren op de schouders of het proximale deel van de armen van de Moeder Gods. Deze twee armen dragen samen het Jezuskind, dat geen voorstelling is van een pasgeboren kind doch veeleer de jonge Jezus van Nazareth evoceert na de transformatie van de nathanische Jezus in de tempel (Lk.2:41-52) die overeenkomt met de transmigratie van de salomonische individualiteit naar de nathanische Jezus. In het soevereine Jezuskind dat we zien tronen op de schoot van de Hagia Sophia lijken in elk geval reeds verenigd de nathanische Mensenzoon (zie verder) en de salomonische Zarathustra, de leraar van de Magoï. Deze twee individualiteiten zijn bij de incarnatie van de Logos betrokken als waren zij respectievelijk en linkerhand en de rechterhand van het in de stof neerdalende Woord. Dit laatste wezen komt overeen met de derde 'ster', bij de kruin van de 'Moeder Gods' of 'Sophia' waarvan de niet-menselijke geboorte beschreven wordt in hoofdstuk 12 van Openbaring. Deze derde en kosmische geboorte betreft volgens Rudolf Steiner de intrede van het Woord, de tweede persoon van de Triniteit, nog niet in een menselijk lichaam doch wel in de stroom van de aardse mensheidsgeschiedenis⁹. Steiner verbindt met deze gebeurtenis de datum van zondag, 25 december 1 AD (eigenlijk de kerstnacht van 24 op 25 december van het eerste jaar van onze tijdrekening). Een merkwaardig detail geeft aan dat de drie 'sterren' wel degelijk verwijzen naar

⁸ 'There are three golden stars, one on the forehead and one on each shoulder of the Most Holy Theotokos. These stars are symbols of her virginity. She was a virgin before, during, and after the Nativity of Christ. The three stars are also a symbol of the Holy Trinity...'. Zo'n 'verklaring' legt bv. niet uit waarom de sterren op de kruin en de schouders of bovenarmen van de Sophia zijn geplaatst of waarom precies sterren als symbool werden gebruikt.

⁹ "Der Christus (...) [ist] heruntergestiegen (...) [und] eingezogen in die unmittelbare Erdenentwicklung" (GA 180, p.19). Steiner beschrijft deze kosmische geboorte als een passage van zonlicht doorheen Virgo wat natuurlijk direct overeenkomt met Openb.12:1 (de zon op het kleed van de apokalyptische vrouw; deze laatste is als het 'wezen Godstoegankelijkheid' inderdaad de logische 'moeder' van Christus wanneer deze de aardse sfeer binnentreedt).

de drie wezenheden die bijdroegen tot de constitutie van Jezus Christus¹⁰. De 'sterren' vertonen een zeer atypische vorm: ze bestaan uit vier losstaande 'armen' – twee opwaarts en twee zijwaarts gerichte – en zijn als zodanig een verkleinde afbeelding van dezelfde kruisvorm in de halo van het Jezuskind.

Hagia Sophia: de mozaïek boven de zuidelijke vestibule (tiende eeuw).

MP ΘΥ staat voor 'moeder Gods (Μήτηρ Θεοῦ).

Dit iconografisch detail geeft aan dat de drie wezenheden waarvan de aankomst op aarde wordt beschreven in het eerste en het derde evangelie en in Openbaring samen de constitutie aandroegen van Jezus Christus. Meer bepaald komt de lichamelijke (fysiek lichaam, etherlichaam, astraal lichaam) van de nathanische Jezus; de zielevermogens, talenten, vaardigheden en kennis komen van de Zarathustrische individualiteit; het Woord is Christus' geest. De implicatie is dat volgens deze voorstelling de 'Hagia Sophia' begrepen dient te worden als een wezen waarin het 'oerschepsel Wijsheid' (cf. Spreuken 8) en de nathanische en salomonische Maria's zijn verenigd.

¹⁰ "Jeder Mensch hat seinen Stern" RS, GA 237, p.46.

De Hagia Sophia en de vier chakras.

We hebben de drie sterren geduid als verwijzingen naar de drie nativiteiten in het Nieuwe Testament. De iconografie toont een moeder met kind en de drie sterren suggereren dat zowel deze moeder als haar kind in zekere zin samengestelde wezens zijn. In de voorgestelde Sophia zijn de oerwijsheid van de schepping, de nathanische Maria en de salomonische Maria verenigd. Dit wordt aangegeven door het feit dat de drie sterren op de Moeder zijn aangebracht. In de afgebeelde Jezus zijn het Woord, de nathanische Jezus en de salomonische Jezus verenigd. Dit wordt aangegeven door de vorm van de sterretjes die verkleinde afbeeldingen zijn van de halo van het Jezuskind.

De preciese plaatsing van de drie sterren op de Sophia is hiermee nog niet verklaard. Beschouwing van de iconografische compositie van de voorstelling, met de halos van moeder en kind en met de driehoek van sterretjes, maakt een geometrische indruk. We kunnen opmerken dat de ster op de kruin van de Sophia overeenkomt met de bovenste van de zeven traditionele chakras (zie schemas en tabel op p.16). Het lijkt semantisch zinvol om in een voorstelling van de 'Heilige Wijsheid' dit punt op een bijzondere wijze aan te geven. Steiner bijvoorbeeld heeft het over het pentagram als over "... **het 'mensenteken' waarvan de opwaarts gerichte punt aangeeft dat het geestelijke vanuit de hoogte de mens tegemoet stroomt**"¹¹. Het vermoeden dat de bovenste ster een aanduiding is van de kruinchakra wordt bevestigd door het feit dat de twee halos eveneens een chakra lijken aan te geven. De cirkelvormige halo van de Sophia is gecenterd op het 'Ik-punt' van de Sophia, het punt laag in het midden van het voorhoofd waar we als wakende mens het bewustzijn beleven van onze gewaarwordingen en onze denkactiviteit¹². Hier ligt inderdaad de tweede chakra (de tweebladige lotusbloem of Ajna). De halo met kruis van het Jezuskind geeft, met betrekking tot de moeder, de positie aan van de vierde chakra, de hartchakra¹³ (de twaalfbladige lotusbloem of Anahata). Hoe staat het echter met de derde chakra (de zestienbladige lotusbloem of Vishuddha) die geacht wordt gelegen te zijn ter hoogte van het strottenhoofd? We zien dat het zwaartepunt van de driehoek gevormd door de drie sterretjes valt op het strottenhoofd van de Hagia Sophia. De hele iconografische structuur van deze Hagia Sophia, zoals die in verschillende uitvoeringen verschijnt in het heiligdom van Konstantinopel, lijkt dus een voorstelling te zijn van de vier bovenste chakras: de Sahasrara, de Ajna, de Vishuddha¹⁴ en de Anahata. Dit suggereert dat - volgens de onbekenden die ooit vorm hebben gegeven aan deze buitengewone iconografische compositie - een bijzonder verband moet bestaan tussen deze vier chakras en het 'wezen Wijsheid'.

¹¹ "...das Pentagramm... das heilige Fünfeck, 'das Zeichen des Menschen'. Seine Spitze ist nach oben gerichtet, und es wird dadurch angedeutet, daß das Geistige aus der Höhe dem Menschen entgegenströmt" (GA 266a, p.283).

¹² Steiner sprak ivm. de Ajna van het 'Punkt des Ich', het 'Ik-punt' (GA 99, p.164; GA101, p.155; GA 264, p.8188; GA266a, p.275; GA291a, p.213 ...).

¹³ Noteer dat de hartchakra wordt geregeerd door de Zon; het is erg bijzonder dat precies de halo van het Jezuskind met deze chakra overeen lijkt te komen.

¹⁴ De Vishuddha is de zestienbladige lotusbloem. Het is opvallend dat de drie sterretjes, samen met halo van Jezus, een totaal van zestien blaadjes suggereert.

Goetheanum: het rode glasraam met de vier chakra's.
https://anthrowiki.at/Das_rote_Westfenster_des_ersten_Goetheanums
https://anthrowiki.at/Assja_Turgenieff-Bugajeff

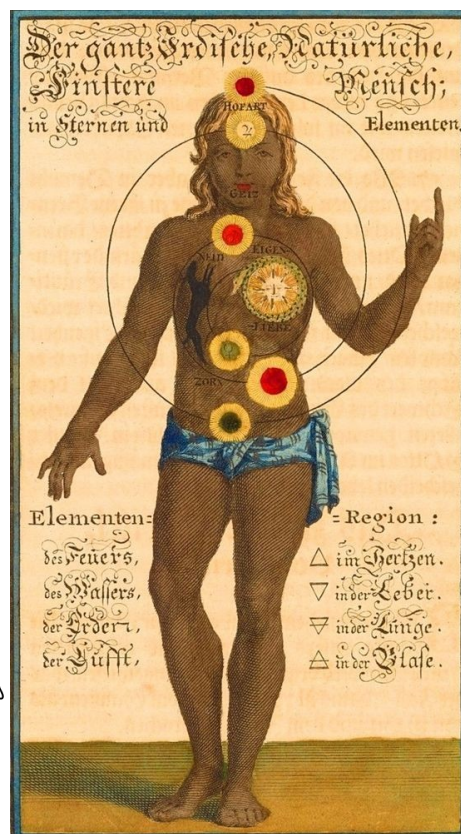
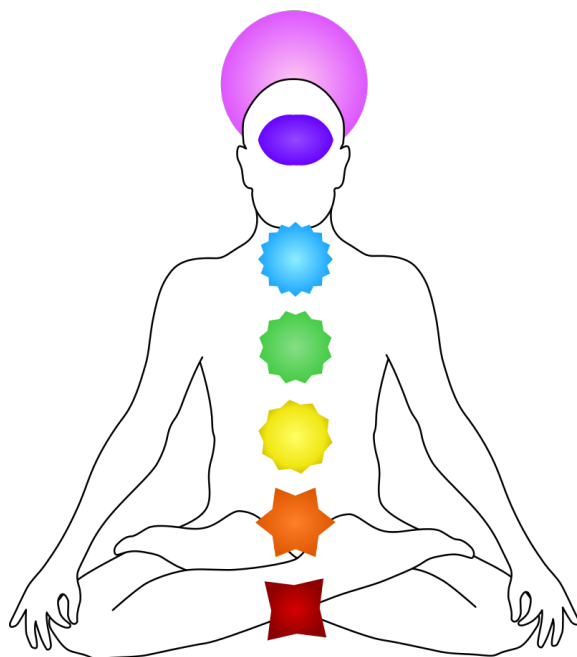

De Tetramorf¹⁵ zoals afgebeeld boven het westelijk portaal van de kathedraal van Chartres. De 'vier levenden' zijn de stier (Taurus, rechtsonder ⇔ Lukas), de Leeuw (Leo, linksonder ⇔ Markus), de Adelaar (Scorpio, rechtsboven ⇔ Johannes) de mens of engel (Aquarius, linksboven ⇔ Matteüs) (vergelijk ook met de afbeeldingen in de inkomsthal van de Scherpenheuvelse basiliek). De grondstructuur van deze voorstelling is ook herkenbaar op het rode glasraam: Leeuw en Stier verschijnen als twee priestergeestes bij de oren; engel en adelaar komen overeen met twee engelgeestes (links met Maan, rechts met Zon) langs weerszijden van de tweebladige lotusbloem.

Het bestaan van een verband tussen de 'scholingsweg' (in essentie een weg leidend naar de verwerving van 'heilige wijsheid') en het systeem van de zeven chakras werd uitvoerig besproken door Rudolf Steiner¹⁶. Bovendien wordt dit verband door de grondlegger van de antroposofie ook weergegeven in het middendeel van het zogenaamde 'rode glasvenster' in het Goetheanum waarop dezelfde vier chakras zijn afgebeeld. Dit glasvenster is voorzien van het onderschrift 'Ich schaue' ('ik schouw'). Steiner spreekt uitvoerig over de chakras in '*Hoe bekomt men bewustzijn op hogere gebieden?*' (GA10) en heeft ook later verschillende commentaren gegeven op de lotusbloemen en hun relatie tot de scholingsweg voor de moderne mens. Op het glasraam ziet men dat de Sahasrara is voorgesteld door Saturnus, die boven de 'open' kruin van de schouwer is geplaatst. Dit geeft aan dat Steiner een relatie zag (waarover hij voor zover bekend niet heeft gesproken) tussen de zeven chakras en de zeven planeten (zoals voorgesteld door Gichtel; p.16).

¹⁵ Zie bv.: Michel Fromaget "**Le symbolisme des quatre vivants**" (1992). De tetramorf verwijst naar Openbaring 4:6-8 en naar de overeenkomstige passage in Ezechiël.

¹⁶ Zie ondermeer: Rudolf Steiner "**Die Chakren. Sinnesorgane der Seele**" (Herausgeber: Andreas Neider) R.Steiner Verlag 2022 en Rudolf Steiner "**Sinneserfahrung und Bewusstsein. Ausbildung der unteren Chakren**" R.Steiner Verlag 2020); verder de ook in het Nederlands beschikbare tekst van Florin Lowndes "**Enlivening the Chakra of the Heart: the fundamental spiritual exercises of Rudolf Steiner**" (2000).

De zeven chakras. Links een schematische hedendaagse voorstelling, rechts een afbeelding volgens de theosoof Johann Georg Gichtel (1638-1710).

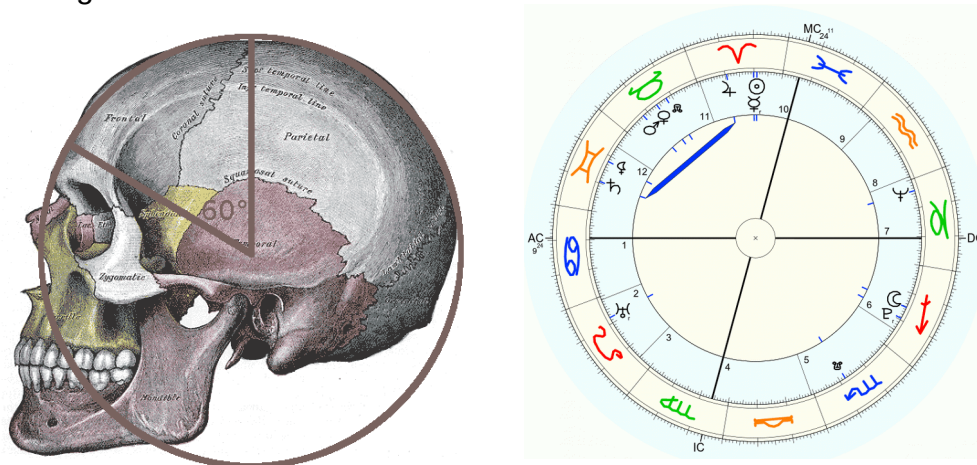
naam	# bladen	planeet	sacrament	ligging
Sahasrara	1000	Saturnus	Doop	kruin
Ajna	2	Jupiter	Vormsel	voorhoofd
Vishuddha	16	Mars	Biecht	strottenhoofd
Anahata	12	Zon	Eucharistie	hart
Manipura	10	Venus	Priesterwijding	zonnevlecht
Svadhishthana	6	Mercurius	Huwelijk	zwaartepunt (2 ^{de} sacr. wervel)
Muladhara	4	Maan	Heilig Oliesel	stuit

De zeven chakras met de gebruikelijke namen, aantal 'bloembladen', geassocieerde planeten en sacramenten, en situering ten opzichte van het fysieke lichaam. We gaan vandaag niet in op het hier voorgestelde verband tussen sacramenten en chakras, en we laten de Manipura, Svadhishthana en Muladhara onbesproken.

Steiner was zeer terughoudend in zijn commentaren mbt. de Sahasrara¹⁷. Traditioneel is de duizendbladige lotusbloem de laatste en hoogste van de zeven chakras. Steiner keert echter de volgorde om; volgens hem verloopt de

¹⁷ Steiner zei dat over deze chakra "...niet zonder meer kan gesproken worden" ('...nicht ohne Weiteres [kann] gesprochen werden'; GA94, p.173). Het is onduidelijk wat de grond was voor deze reserve.

scholingsweg van de moderne mens met betrekking tot de chakras, van boven naar beneden, waarbij echter de Sahasrara (hoewel voorgesteld op het rode glasraam) niet echt wordt meebeschouwd. We kunnen deze kruinchakra (of fontanelchakra) beschouwen als het punt waarlangs we geestelijke inspiratie ontvangen. In de populaire cultuur vinden we hiervan ook sporen terug, bv. waar in stripverhalen een brandend lampje of uitroepingsteken wordt geplaatst boven het hoofd van het personage dat een idee of 'inval' krijgt. De plaatsing van de Pinkstervlammen boven de kruinen van Maria en de apostelen is een direct voorbeeld van de betekenis van deze chakra als het punt waar geestelijke 'invallen' uit den hoge de mens bereiken¹⁸. De mens kan deze invallen actief opzoeken, zowel in goede zin als in kwaadaardige zin; in beide gevallen fungeert de duizendbladige lotusbloem als opening naar de wereld van de geest. De Sahasrara is volgens de traditionele inzichten 'naar boven' gericht en de duizendbladigheid van deze chakra kan begrepen worden als een afbeelding van de talloosheid van de vaste sterren waarvan de sfeer zich traditioneel uitstrekt boven en voorbij de sfeer van Saturnus, de verste van de zeven klassieke planeten. Het sacrament van de (kinder)doop, zoals bestaand binnen de Christengemeenschap, lijkt primair gericht op de Ajna, de met Jupiter gerelateerde voorhoofdchakra. Men kan zich de doop met water voorstellen als een verbinding gelegd van de Ajna naar de Sahasrara: de geestelijke invallen (zoals ook de gewaarwordingen die ontstaan bij het opdoen van zintuiglijke indrukken) worden voorgelegd aan het oordeelsvermogen verbonden met de voorhoofdchakra.

Op het menselijke neurocranium liggen de kruinchakra (geassocieerd met Saturnus) en de voorhoofschakra (geassocieerd met Jupiter) typisch zo'n 60° van elkaar (links). Dit is merkwaardig omdat de Jordaandoop van Jezus plaatsvond op het ogenblik dat Saturnus en Jupiter verbonden waren door een exact sextiel (zondag, 1 april 31 AD, rond 11:10; dit is het paasfeest van het betrokken jaar¹⁹; rechts). Steiner associeerde het menselijke hoofd met de sterrenhemel²⁰.

¹⁸ "Plotseling kwam uit de hemel een geluid dat leek op een enorme windvlaag die het hele huis vulde waar zij zaten. En zich verdelende tongen van vuur vertoonden zich aan hen en zetten zich neer op ieder van hen. Zij werden vervuld van de Heilige Geest en begonnen in vreemde talen te spreken zoals de Geest hen ingaf" (Handelingen 2:1-4). In deze passage wordt niet letterlijk gesteld dat de pinkstervlammen zich neerzetten op de kruinen van de leerlingen doch gezien de opwaartse gerichtheid van de vlam kan men zich nauwelijks een andere voorstelling maken van het gerapporteerde. .

¹⁹ https://www.academia.edu/12597004/The_encodement_of_the_date_of_Christ's_Baptism_in_the_gospel_of_John

²⁰ Bv.: "...was menschliches Haupt ist, ist eine Nachbildung des Kosmos" GA 316, p.47. In dit verband is ook belangwekkend dat de 'ster der Wijzen' kan geïdentificeerd worden als

Bij de doop in de Christengemeenschap wordt met water een gelijkzijdige driehoek ($\triangle$) met opwaarts gerichte top uitgetekend op de Ajna en gericht op de Sahasrara. Het sacrament lijkt tevens gericht op de Vishuddha (de spraakchakra $\Leftrightarrow$ kin; zout; $\square$) en de Anahata (hartchakra $\Leftrightarrow$ bovenste thorax; asse; $+$) en heeft de gestalte (hoewel zo'n verband in de Christengemeenschap niet wordt gelegd²¹) van een soort 'uitnodiging tot betreding van het pad naar de Sophia' zoals afgebeeld op het rode glasraam. Op dit raam verschijnt de Vishuddha als een schijf met daarop acht paren van blaadjes; ieder paar heeft de wervelende gestalte die ook de Anja kenmerkt. De Vishuddha is verbonden met de menselijke taligheid die door Rudolf Steiner inderdaad wordt gerelateerd met Mars²². Deze planeet stemt overeen met de verstands- en gemoedsziel²³: de productie van binaire oordelen en keuzes die de Ajna kenmerkt (elementaire daden van onderscheid tussen *goed* vs. *kwaad*, *waar* vs. *onwaar*, of *schoon* vs. *lelijk* ...) worden in de Vishuddha verweven tot het *gesprek* dat tegelijk een waarnemingsorgaan is voor de andere en voor de gedachten van de andere. De Vishuddha draagt ook het innerlijk gesprek dat wij met onszelf voeren. De hartchakra, die volgens onze lezing van de *Hagia Sophia*-iconografie geassocieerd is met Jezus (dwz. met de 'Christus-in-mij'; Gal.2:20), verschijnt op het glasraam als een Michaël-met-draak. Het verband dat verschijnt tussen de Sophia, de vier bovenste chakras en de door Rudolf Steiner beschreven scholingsweg²⁴ laat ons deze laatste onderkennen als een pad naar verbinding met het wezen Wijsheid. Het lijkt betekenisvol dat de onderliggende gestalte van dit pad ook herkenbaar is in het door Steiner voorgestelde kinderdoopritueel, alsof dit sacrament kan begrepen worden als een opdracht van de nieuwgeborene aan het wezen Sophia.

De vereniging van de drie moedergestalten.

We besluiten onze overwegingen met een omzichtige poging om te komen tot een beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de Hagia Sophia. In de wijsheidsboeken²⁵ treft men diverse verwijzingen aan naar het 'oudste schepsel' en we maakten reeds kennis met de bekende passage uit Spreuken 8.

de grote conjunctie Jupiter $\circ$ Saturnus uit 7 v.Chr.:

https://www.academia.edu/9803898/Unbearable_beauty_unfathomable_depth_the_encoding_of_the_day_and_hour_of_birth_of_Jesus_descendant_of_Solomon_in_Matthew_1_1_17

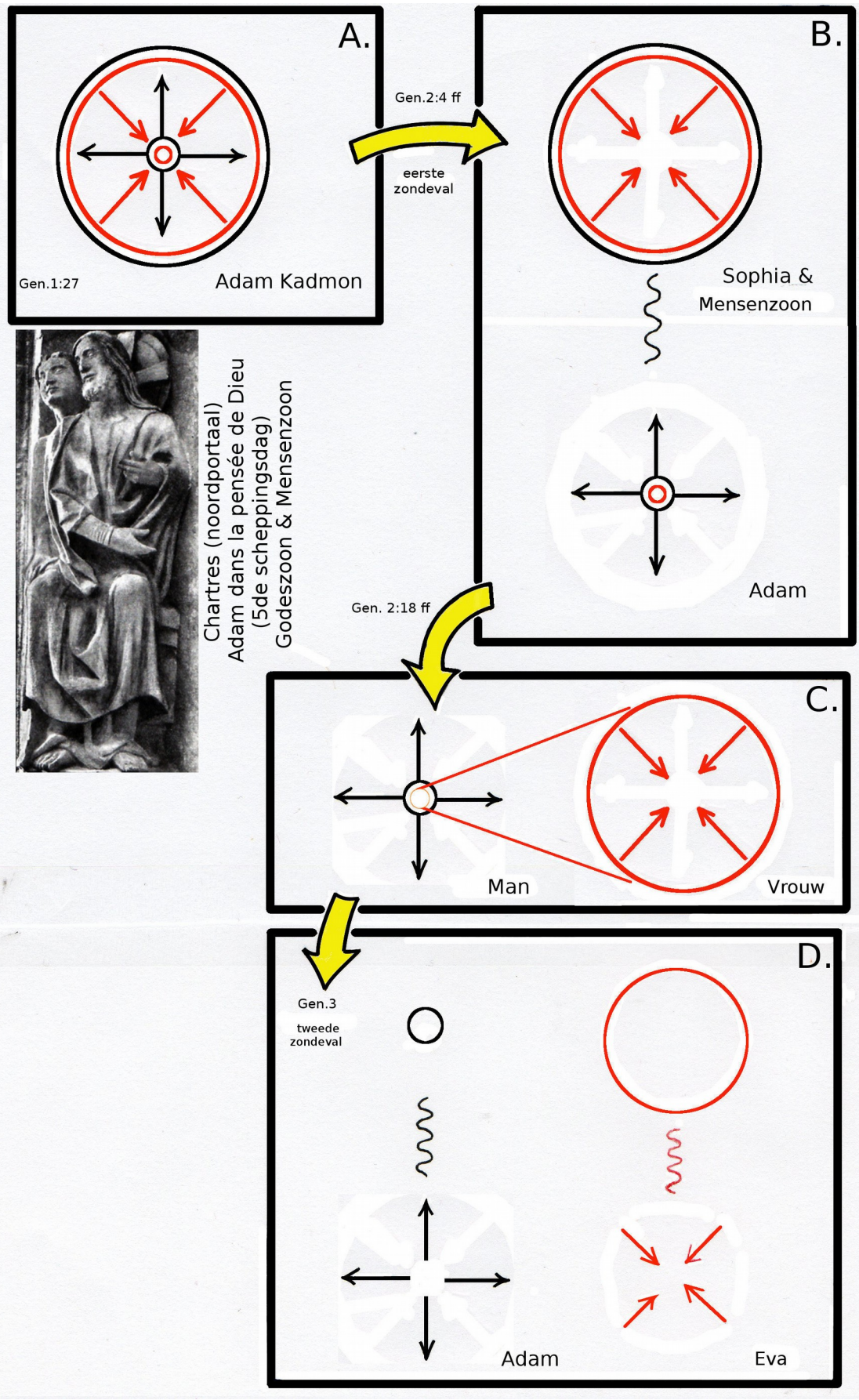
²¹ Het is alsof in dit doopritueel de punten van zegening met zout en asse tov. de chakras wat opwaarts zijn verschoven, hetgeen kan samenhangen met de ontwikkelingsfase waarin het zeer jonge en nog niet sprekende kind zich bevindt.

²² Steiner noemt de bovenzonnige planeten Saturnus, Jupiter en Mars 'mensbevrijdende planeten'. Daarbij dragen deze planeten respectievelijk het geheugen, het vrije denken en het spraakvermogen. De onderzonnige planeten zijn dragers van lot en karma; de zon neemt tussen beiden de middenpositie in. De scholingsweg wordt in deze zin gedragen door de 'mensbevrijdende planeten'. Zie GA 228, p.26.

²³ In de heilpedagogische cursus (GA 317, p.168) stelt Steiner de volgende associaties voor tussen de planeten en de negen wezensdelen van de mens: Zon $\Leftrightarrow$ fysiek lichaam; Maan $\Leftrightarrow$ etherlichaam; Mercurius $\Leftrightarrow$ astraal lichaam; Venus $\Leftrightarrow$ gewaarwordingsziel; Mars $\Leftrightarrow$ verstands- en gemoedsziel; Jupiter $\Leftrightarrow$ bewustzijnsziel; Saturnus $\Leftrightarrow$ geestzelf; Uranus $\Leftrightarrow$ levensgeest; Neptunus $\Leftrightarrow$ geestmens. Het verband is van die aard dat telkens de '...sterkste planeetwerkingen' ('...die stärksten Wirkungen') zich manifesteren in het corresponderend wezensdeel.

²⁴ In een uiteenzetting in 1909, stelde Steiner een verband voor tussen de activiteit van respectievelijk de tweebladige, de zestienbladige en de twaalfbladige lotusbloemen anderzijds. Hij beschrijft daarbij de verwerving van deze hogere waarnemingsvermogens als een soort 'naar buiten keren' van de betrokken chakras (GA 115, p.53-56).

²⁵ Job, Prediker, Spreuken, Wijsheid, Sirach; zie bv. Debus "**Maria-Sophia**", 2000; p.90 ff.

We kunnen ons dit 'wezen Wijsheid' voorstellen als de 'geest' waarin de schepping tot stand kwam, en die een geest is van 'godstoegankelijkheid'. Wanneer wij spreken over de 'geest' van een of andere instelling of onderneming hebben we meestal iets tamelijk abstracts in gedachten. In de geestelijke wereld bestaan echter geen abstracties en is alles louter *wezenheid*. De godstoegankelijkheid van de schepping is geen abstracte eigenschap van de schepping doch een concreet geestelijk wezen dat we het '*wezen Wijsheid*' of de '*Sophia*' kunnen noemen. Dit wezen, het vermogen dat in de kosmos is neergelegd om God ten volle te vinden en te bereiken, is een fundamentele eigenschap van de schepping en is bijgevolg het geestelijk wezen waarmee de schepping begon. Deze Sophia is niet het 'wezen Waarheid' (de *Logos* of het *Licht*) doch het vermogen om de waarheid te vatten, met inbegrip van de volle waarheid betreffende God. Daarom is de Sophia tegelijk ook het 'wezen Vrijheid' want waarheid kan, door haar aard zelf, enkel in vrijheid worden gevat. Men kan de Sophia wellicht beschouwen als de manifestatie binnen de schepping van de derde persoon van de Triniteit, die in het Johannesevangelie de 'Geest van de Waarheid' (Jh16:13) en de 'Parakleet' (Jh.14:26) wordt genoemd, de 'pneuma' (πνεῦμα) die 'waait waar Ze wil' (Jh.3:8).

De goddelijke Triniteit is niet afgezonderd van de schepping maar draagt de schepping en is volledig kenbaar vanuit de schepping. Het dragen van de schepping geschiedt door de Vadergod die liefde is. God is niet 'almachtig' in aardse zin (laat staan politieke zin, als een soort heerser) doch is aldragend en alverdragend. **"God is liefde"** (1Jh.4:8). Steiner vatte dit als volgt samen: **"Het universum bestaat in zijn meest innerlijke substantie en wezen, in zover we spreken over het universum van de mens, uit zuivere liefde, is niets anders dan zuivere liefde. We vinden in het goddelijke zoals dit aan de mens is beschikbaar gesteld niets anders dan pure liefde. Het is een innerlijke liefde, innerlijk beleefbaar door de ziel. Ze zou nooit tot uiterlijke verschijning komen indien ze niet een lichamelijke voor zichzelf zou creëren uit de elementen, te weten het etherische element van het licht. Wanneer we op correcte wijze de wereld esoterisch beschouwen kunnen we enkel tot de conclusie komen: ten gronde is de wereld innerlijke liefdeswezenheid die uiterlijk verschijnt als licht. Dat is geen geloofsovertuiging van iemand die deze zaken beschouwt doch objectief verworven kennis: het universum is, voor zover de mens in dat universum wortelt, doorheen het Licht tot verschijning komende innerlijke liefde, als wezenheid opgevat"**²⁶.

²⁶ "Das Weltenall besteht seiner inneren Substanz und Wesenheit nach, insofern es das All des Menschen ist, aus lauterer Liebe, es ist nichts anderes als lautere Liebe. Wir finden innerhalb des dem Menschen zugeordneten Göttlichen nichts anderes als lautere Liebe. Aber diese Liebe ist eben ein Innerliches, sie kann innerlich von Seelen erlebt werden. Sie würde niemals zur äußeren Erscheinung kommen, wenn sie sich nicht zunächst ihren Körper bildete aus dem Elemente, dem ätherischen Elemente des Lichtes. Und wenn wir richtig okkultistisch die Welt anschauen, so kommen wir einfach dazu, uns zu sagen: Das Grundwesen der Welt ist als Licht äußerlich erscheinende innere Liebewesenheit. Es ist das nicht eine Glaubensüberzeugung dessen, der in diese Dinge hineinschaut, sondern es ist eine ganz objektiv gewonnene Erkenntnis: Das Weltall, insofern der Mensch darin wurzelt, ist durch das Licht äußerlich zur Erscheinung gelangende innerlich wesentliche Liebe" (GA 346, p.215-216).

Uiteraard impliceert de aanwezigheid van de Sophia (dwz. de godstoegankelijkheid) bij het begin van de schepping tegelijk het bestaan van een wezen binnen de schepping dat het vermogen heeft om in te gaan op deze godstoegankelijkheid. Dit andere oerschepsel, dat leeft in nauwe samenhang met de Sophia, is de 'oermens' of 'Adam Kadmon' (zie schema). Deze eerste mens, die vanaf het begin aanwezig moet zijn, is het vermogen tot zelfkennis van de schepping. Boven het noordportaal van de kathedraal van Chartres wordt dit uitgedrukt in de voorstelling van de *vijfde* scheppingsdag, waar de oermens naast het scheppende Wereldwoord staat, als een soort dubbel van deze laatste (deze merkwaardige voorstelling staat bekend als '*Adam dans la pensée de Dieu*').

Adam dans la pensée de Dieu (Chartres, noordportaal).

Deze oermens is de zelfkennis van de schepping, als wezenheid opgevat. Adam Kadmon verenigt in zich het mannelijk principe, dat van de waarheid geactualiseerd als kennis door het subject, en het vrouwelijk principe, dat van de verschijning als object van het gekende. Deze complementaire mannelijke-subjectieve en vrouwelijk objectieve principes zijn verenigd in éénzelfde menselijk wezen door de liefde die de eigenlijke substantie is van dit menselijk oerwezen. De mannelijke pool van dit wezen is waarheidskennend, de vrouwelijke pool is wijsheidschenkend, bevrijdend en waarheidtonend; beide polen zijn elkaars logisch complement en samen leveren zij het zelfbewuste subjectief-objectieve wezen op waardoorheen de schepping zichzelf kent (en door deze zelfkennis tot actueel bestaan komt). Deze Adam Kadmon is 'naar Gods beeld en gelijkenis' (Gen.1:26), is geschapen 'naar Gods beeld' (Gen.1:27) en is in gelijkenis met God ongeschapen, en dus zelf van goddelijke aard. Het 'beeld van God' waarnaar de mens is geschapen is het trinaire karakter van de mens: de complementaire waarheidskennende (cf. de 'Logos') versus vrijheidschenkende (cf. de 'Geest') polen zijn verenigd in de liefde (cf. de 'Vader').

De scheppende eenheid in Adam Kadmon van de vrouwelijke en de mannelijke pool, dwz. van de subjectieve versus de objectieve mens, impliceert dat beide polen elkaar omvatten wat in het schema wordt weergegeven (A).

Genesis omvat twee scheppingsverhalen. Het eerste scheppingsverhaal is dat waarin de aarde (weer) vorm aanneemt; als schepper treedt het schepende wereldwoord op doorheen de 'Pleroma' ('volheid' of 'voltalligheid') van de 'Elohim' (meervoud). Het daarop volgende scheppingsverhaal begint met Adam die gevallen lijkt in een stoffelijke wereld en door Jahweh (enkelvoud) weer zijn geest krijgt ingeblazen. Zoals Boehme heeft opgemerkt moet iets zijn 'misgelopen' tussen beide scheppingsverhalen want Jahweh merkt op (Gen.2:18): **"Het is niet goed dat de mens alleen blijft"**. De oorspronkelijke mannelijke pool van de mens is gescheiden van het vrouwelijke deel van zijn wezen dat hij nog wel in zich draagt doch niet meer voor zich heeft. Deze mogelijkheid tot scheiding werd in het eerste scheppingsverhaal gecreëerd op de tweede dag, waar hemel en aarde worden gescheiden. Het is buitengewoon merkwaardig dat deze tweede scheppingsdag de enige dag waarop de Elohim volgens Genesis nergens besluiten '...dat het goed was'. Het is inderdaad op deze tweede scheppingsdag dat de mogelijkheid tot de zondeval werd geschapen. Gen.2:18 ('...het is niet goed') is complementair aan Gen.1:6-8 (de scheiding tussen 'boven' en 'onder', waarvan de goedheid *niet* wordt vastgesteld). In de eerste scheppingsdag wordt het licht geschapen en gescheiden van de duisternis en mbt. het licht (doch niet mbt. de duisternis) wordt besloten '...dat het goed was'.

Tussen het eerste en het tweede scheppingsverhaal heeft zich dus, zoals door Boehme en de 'oude theosofen' werd opgemerkt, een eerste zondeval voorgedaan waarbij ahw. Adam, de mannelijke pool van de oermens, is 'gevallen in de stof' (terwijl de vrouwelijke pool niet bij deze val was betrokken doch achterbleef in het puur geestelijk deel van de schepping). We kunnen voorzichtig vermoeden wat de natuur moet geweest zijn van deze eerste zondeval. Adam wil kennis nemen van zichzelf als zodanig, met uitsluiting van zijn vrouwelijke tegenpool waarmee hij nochtans één wezen vormt. Dit is een logische onmogelijkheid en Adam verliest alle bewustzijn (wat in Genesis radicaal wordt uitgedrukt via het gegeven dat deze episode niet expliciet wordt vermeld doch enkel wordt geïmpliceerd) om door toedoen van één der Elohim (Jahweh) te ontwaken '...bij het water van beneden' (cf. Gen.1:7-8).

De gevallen Adam draagt in zich nog het beeld van het vrouwelijk complement en dit wordt door Jahweh buiten Adam gebracht (schema: C) waarvoor het beeld van de uit de zijde van Adam genomen rib wordt genomen (de vertaling als 'rib' is onzeker doch evoceert het beeld van jonge maansikkel die uit de zijde van de zon treedt en tot een volle maanschijf uitgroeit). Genesis gaat dan verder met het verhaal van de zondeval die dus als een *tweede* val moet beschouwd worden. Bij deze tweede val is de band van wederzijdse gerichtheid van subject en object verbroken en ontstaat de mogelijkheid tot leugen en dwaling (schema: D).

Omdat de mens de wijze is waarop de schepping zichzelf kent en herschept wordt de hele schepping in deze tweevoudige val van de mens 'meegesleurd'. Er blijft echter een deel van het mensenwezen achter in wat Steiner "... **de grote moederloge van de mensheid**"²⁷ noemde. Dit is de vrouwelijke pool

²⁷ '...die große Mutterloge der Menschheit': GA114, p.88.

van het mensenwezen (die we opnieuw 'Sophia' kunnen noemen omdat zich in dit wezen nog steeds de Godstoegankelijkheid van de schepping manifesteert) die in zich nog het levend beeld bergt van haar mannelijke tegenpool.

Deze in de geestelijke wereld achtergebleven vrouwelijke pool van de oermens incarneert zich voor de eerste maal op aarde rond het begin van onze tijdrekening. De geboorte van de nathanische Maria, in het Johannes-evangelie aangeduid als "...**de tempel van zijn lichaam**" (dwz. de 'tempel' waarin de lichamelijkheid van Jezus Christus vorm aannam; Jh.2:21), vond plaats 46 jaar en drie dagen voor het feest van Pesach Sheni van het jaar 31, hetgeen ons brengt tot de reeds vermelde datum van zondag 23 april 16 v.Chr. De tempelreiniging, zoals beschreven in het tweede hoofdstuk van het Johannes-evangelie, is beeld voor het drie dagen durende reinigingsproces dat de lichamelijkheid van de nathanische Maria klaarblijkelijk onderging en door de nog ongebornen Logos werd uitgevoerd. Dit reinigingsproces lijkt logisch te worden geïmpliceerd door het gegeven dat deze vrouwelijke nathanische individualiteit enerzijds niet door de zondeval was gegaan maar anderzijds toch geboren werd in de erfelijkheidsstroom van de gevallen mensheid. Deze nathanische Maria droeg in zich haar mannelijk complement (schema: B) dat ze dan ter wereld bracht als de nathanische Jezus. Deze laatste geboorte vond plaats op vrijdag 14 januari 1 AD. Ook deze datum is geëncodeerd in het Johannesevangelie; onze huidige tijdrekening is gebaseerd op de geboortedag van de nathanische Jezus.

De individualiteit van de nathanische Jezus was geen menselijk 'Ik' in de gebruikelijke zin van het woord²⁸. Deze individualiteit was geen 'egoïteit' doch de 'Mensenzoon' die als een 'altruïteit' worden begrepen²⁹.

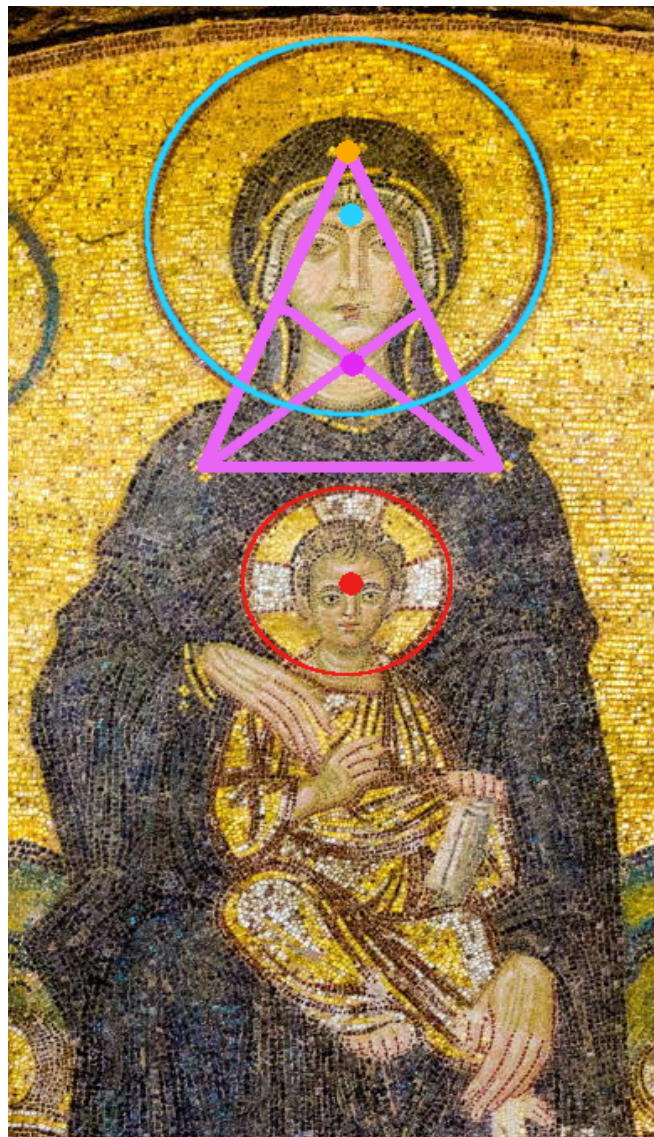
We gaan hier niet verder in op de door Steiner openbaar gemaakte 'lezing van de twee Jezuskinderen' die elders in detail is beschreven³⁰ (en die binnen de stroming van het esoterisch Christendom altijd tot in de details bekend is geweest). Met betrekking tot het wezen Sophia is evenwel van wezenlijk belang wat met de salomonische Maria resp. de nathanische Maria is gebeurd. De salomonische Jezus werd geboren op dinsdag 15 september 7 v.Chr.; beide heilige families waren in Jeruzalem tijdens het feest van Pesach Sheni (zondag 14 mei) van het jaar 13. De transmigratie van de salomonische individualiteit (door Steiner geïdentificeerd als de individualiteit van Zarathustra) naar de nathanische Jezus leidde tot de bijzondere constitutie van Jezus van Nazareth, waarin de salomonische egoïteit (het 'Ik' van Jezus van Nazareth) lichamelijk cohabiteerde met de nathanische altruïteit. Na deze gebeurtenis, beschreven in het tweede hoofdstuk van het Lucasevangelie, stierf de nathanische Maria. De Doop in de Jordaan (zondag 1 april 31 AD; paasdag) is de gebeurtenis waarbij de Logos indaalde in Jezus van Nazareth (wat mogelijk werd doordat de Zarathustrische individualiteit het offer bracht om de

²⁸ Voor de belangrijkste passages bij Steiner, zie https://anthrowiki.at/Nathanischer_Jesus#Die_Schwesterseele_Adams.

²⁹ Zie: https://anthrowiki.at/Nathanischer_Jesus

³⁰ Zie figuur 3 (p.6) in: https://www.academia.edu/75472983/Commentaren_bij_het_evangelie_volgens_Johannes_V_De_tuin_op_de_Olijfberg

lichamelijkheid van Jezus van Nazareth te verlaten). Op dat ogenblik ontstaat het wezen dat we 'Jezus Christus' noemen en waarin de 'Godeszoon' (de Logos) samenleeft met de 'Mensenzoon' (de nathanische individualiteit, waarover Christus spreekt in de derde persoon mbt. zichzelf). De Doop in de Jordaan was volgens Rudolf Steiner tegelijk het ogenblik waarop de individualiteit van de nathanische Maria zich definitief verbond met de 'moeder van Jezus' dwz. met de salomonische Maria (de gereïncarneerde Eva-individualiteit). Deze hereniging heeft alweer wezenskarakter en *is* het wezen Sophia. Anders gezegd: bij de Doop in de Jordaan verenigen de salomonische en de nathanische moeders (dwz. de wel resp. niet door de zondeval gegane vrouwelijke oermens) zich in het 'wezen Wijsheid'. Hierdoor ontstaat een geestelijk wezen dat we kunnen beschouwen als de verbinding van de wezens 'mens' en 'oerwijsheid' en die we daarom eventueel ook 'Anthroposophia' kunnen noemen. Op de Doop in de Jordaan nam het wezen vorm aan dat in de orthodox-christelijke iconografie wordt voorgesteld als de 'moeder van God' die met drie sterren is betekend.

Sahasrara – Ajna – Vishuddha – Anahata